

ПРЕМА ТРАНСДИСЦИПЛИНАРНОМ ПРИСТУПУ У ПРОУЧАВАЊУ И КОНТРОЛИ КРИМИНАЛИТЕТА

Миодраг Симовић¹, Миле Шикман^{2*}

¹Уставни суд БиХ и Универзитет у Бањој Луци, Правни факултет,
Бања Лука, Босна и Херцеговина

²Министарство унутрашњих послова Републике Српске и Универзитет у
Бањој Луци, Правни факултет, Бања Лука, Босна и Херцеговина

Апстракт

Проучавање криминалитета и уређивање реакције друштва на њега предмет је истраживања, прије свега, кривичних наука. До сада је доминирао дисциплинарни приступ, који је водио парцијалном посматрању наведеног проблема, што показује читав низ слабости, посебно када су у питању сложени криминални феномени као што је организовани криминалитет, тероризам или тешки случајеви корупције. У том смислу, постоји потреба да се у једној цјелини обраде наведени феномени, и то са криминалнополитичког и криминолошког аспекта, затим у оквиру кривичног материјалног и кривичног процесног права (норме којима се третирају ове појаве у њиховом општем и посебном дијелу, као и међународноправни акт који обухватају наведене појаве). Након тога, неопходно је дати криминалистички приступ у откривању и доказивању ових кривичних дјела, а потом и пенолошки приступ, тј. извршење кривичних санкција за учиниоце тешких кривичних дјела. Заправо, интеграција наведених знања, уз прихватање и оних на практичном искуству заснованих, представљају једини рационалан избор у сузбијању тешких облика криминалитета. Циљ овог рада је да се превазиђу дисциплинарна ограничења у кривичноправном реаговању на тешке облике криминалитета, те да се кроз мултидисциплинарни и интердисциплинарни приступ креће ка трансдисциплинарности у истраживањима овог проблема. Требало би да овај приступ укаже на правце даљег развоја и унапређења теоријских и практичних кривичноправних принципа реаговања на тешке облике криминалитета.

Кључне речи: криминалитет, кривично право, кривично процесно право, криминологија, трансдисциплинарност.

* Аутор за кореспонденцију: Миле Шикман, Правни факултет, Булевар војводе Степе Степановића 77, 78000 Бања Лука, Босна и Херцеговина, mile.sikman@pf.unibl.org

TOWARDS A TRANSDISCIPLINARY APPROACH IN THE STUDY AND CONTROL OF CRIME

Abstract

Starting from the fact that heavy forms of crime have a great impact on the society as a whole, states are expected to administrate an adequate response. An apparent precondition for swift response at the appearance of heavy crimes is to gain an accurate and deep understanding of these phenomena. In this regard, authors point out that an approach based on strict separation and isolation between criminal doctrines in dealing with the subject of its study is considered to be outdated, i.e., multidisciplinary and interdisciplinarity arise as a necessary approach. The authors suggest that, as knowledge of different sciences is required within the common problem formulation, it is necessary for experts in individual disciplines to work together while retaining their disciplinary approaches and views. This approach is believed to be successful in enabling comprehensive consideration of the problem and leading to its solving. When it comes to heavy forms of crime, it is clear that this type of social problem will not be solved without transdisciplinary cooperation, and there is no dilemma that these criminal phenomena should be viewed and studied with the integration of all knowledge of criminology, criminal – law (material, procedural and executive), as well as forensic science. Overcoming disciplinary restrictions in responding to severe forms of crime through a multidisciplinary and interdisciplinarity approaches will lead to the improvement of theoretical and practical principles of responding to severe forms of crime. Authors have analyzed the assertion that problems of contemporary society that are too complex for one discipline, that they require the connection of various sciences and scientific disciplines in the entire process of acquiring knowledge about heavy forms of criminality, on the one hand, and its resistance, on the other.

Key words: Crime, Criminal Law, Criminal Procedure Law, Criminology, Transdisciplinary.

УВОД

Криминалитет је предмет проучавања многих наука и научних дисциплина. У том смислу, доминирао је дисциплинарни приступ проучавању овога проблема истраживања, тако да различите науке, на различит начин (проблем, предмет, метод истраживања), настоје да објасне ову изразито негативну друштвену појаву. Раније је била наглашена строга раздвојеност дисциплина, што је у значајној мјери утицало и на ограниченост знања о посматраном проблему истраживања. Наиме, настојања да се криминалитет, као укупност криминалних понашања на одређеном простору и у одређеном тренутку (Бошковић, 1999, стр. 156), објасни из перспективе једне науке била су тешко остварива (Игњатовић, 2011, стр. 31). Прихваћен је став да хиперспецијализација и фрагментација дисциплина спречавају приступ ширем и повезаном знању, због чега монодисциплинарно образовање постаје неодговарајуће, а што упућује на развијање сарадње између дисциплина, између различитих центара културе и знања, те између различитих знања (научних, умјетничких и техничких) (Це-

ровац, 2013, стр. 16). Због тога су кретања све више усмјерена ка испитивању заједничког проблема из различитих перспектива, кроз интеракцију разних дисциплина, односно прожимањем спознаја из једне науке у другу. Заправо, савремена научна истраживања више се баве сложеним питањима која није могуће сагледати из перспективе једне науке и која истовремено траже продубљено знања из више области (Venville, Rennie, 2010. цитирано у Крњаја, 2014, стр. 189–202). Тако до изражаја долази интердисциплинарност као посебан однос двије дисциплине и мултидисциплинарност као међусобни однос више дисциплина истовремено¹ (Милошевић, 2006, стр. 334). Због тога се савремени приступ кривичним наукама заснива на мултидисциплинарности и преношењу знања између појединих кривичних и других наука како би се предмету истраживања приступило цјеловито и системски (Симоновић, Шикман, 2014, стр. 249–262).

Ипак, изражена динамичност, не само криминалитета већ и друштва уопште, захтјева још новији приступ који је у стању да одговори савременим изазовима, а то је трансдисциплинарност. Наиме, док монодисциплинарни/мултидисциплинарни/интердисциплинарни приступ сваки за себе генерише нова знања, трансдисциплинарност води изван одвојених академских дисциплина дајући нови облик знања кроз интеракције између академске заједнице и цивилнога друштва² (Nicolescu, 1998. цитирано у Церовац, 2013, стр. 20). Овај приступ настоји да отклони недостатке апстрактног и теоријски уопштеног научног приступа, с једне стране, и једностав-

¹ У том смислу Божо Милошевић (2006) наводи да „и у једном и у другом случају више је ријеч о исказаној свијести научника да се неки проблем не може да ријешити 'из угла' неке посебне науке, односно дисциплине, него о томе да се (претходно) утврде и образложе заједничка епистемолошко-теоријска становишта која би потпомогла ту њихову намјеру” (Милошевић, 2006, стр. 334), док Живка Крњаја (2014) сматра да „интеграција знања није само интегрисање научних сазнања него и вриједности на основу којих се учествује у активностима, способности да се размишља на начин који је одговарајући за проблеме и питања са којима се суочава заједница; способности комуницирања о овим питањима и способности да се размишља и укључи у различите начине рјешавања ових проблема и питања” (Крњаја, 2014, стр. 189).

² Наиме, истраживачки процеси који се могу назвати „трансдисциплинарни” имају циљ проширења истраживачког процеса изван уобичајених ограничења дисциплинарног, али и мултидисциплинарних и интердисциплинарних облика знања и метода. У дисциплинарном контексту интеграција се дешава на нивоу (дисциплине) интерно дефинисаних истраживачких проблема; у мултидисциплинарном контексту на нивоу практичних циљева и проблема; у интердисциплинарном контексту на нивоу научних питања која се појављују на простору између различите дисциплине, док се у трансдисциплинарном контексту интеграција дешава на нивоу простора између ових научних питања и друштвених проблема (Bergmann, Jahn, Knobloch, Krohn, Pohl, Schramm, 2012, p. 41).

ног и често некомпетентног практичног поступања, с друге стране³. Заправо, суштина трансдисциплинарности је у интеграцији свих знања која су потребна за разумијевање овако сложених појава као што је, свакако, криминалитет.

Када је у питању истраживање криминалитета, наведени приступ посебно је важан код појединих облика криминалитета, при чему су тероризам, организовани криминалитет и тешки облици корупције и привредног криминалитета најбољи примјери⁴. Наиме, наведени тешки облици криминалитета су засигурно проблем који захтијева, поред осталих, трансдисциплинарни приступ, јер се, прије свега, ради о друштвеном проблему за чије рјешавање теоријска знања нису довољна, већ је неопходан вишедимензионални приступ за његову анализу и друштвену контролу. У том смислу можемо говорити о сарадњи наука у проучавању тешких облика криминалитета (интердисциплинарност) или коришћењу метода различитих наука (мултидисциплинарност), односно интеграцију дисциплинарног и недисциплинарног (укључивање и других облика знања, ненаучног знања), кроз интеракцију науке и друштва (трансдисциплинарност). Још је Водинелић (1985) тврдио да „акцент на цјеловитости и интегративности својстава објеката истраживања тих система који су комплекси узајамно дјелујућих елемената” јесте „најдрагоцјенија тековина општег прихватања самог појма систем” (стр. 46), што се у суштини подударно са трансдисциплинарним приступом у проучавању и контроли криминалитета.

Наведени концепт би требало допринијети сагледавању кривичноправног приступа у контроли тешких облика криминалитета, као и практичне импликације њихове примјене. Овај рад треба да одговори на усклађеност кривичноправног садржаја у теоријском смислу и његову примјењивост у практичном смислу⁵. Методологија за писање рада је стандардна која се корист у овако осмишљеним

³ Исто тако, у потпуности прихватамо ставове да „захтјеви за интер-/мулти- и транс-дисциплинарношћу не могу да пониште значај посебних наука и научних дисциплина у сазнавању њиховог предмета/појава, али су значајни као епистемолошко-методолошки покушаји критичког разматрања њихових сазнајних домета. То само може да оснажи иманентне принципе научног сазнања, а посебно принцип објективности и поузданости” (Милошевић, 2006, стр. 335).

⁴ Не треба занемарити ни чињеницу појаве нових облика криминалитета који се нису до сада испољавали. Прије свега, мислимо на оне облике криминалитета повезане са развојем савремених технологија четврте дигиталне револуције.

⁵ На примјер, у ранијим истраживањима смо недвосмислено утврдили да казна политика судова не одговара казненој политици законодавца, када су у питању кривична дјела организованог криминалитета, што се, прије свега, огледа у изрицању релативно благих казни за ова кривична дјела (види опширније: Симовић, Шикман, 2019).

истраживањима теоријског карактера. Поред тога, у писању рада аутори користе главне налазе истраживања које су објединили и публиковали у монографији „Кривичноправно реаговање на тешке облике криминалитета” у издању Правног факултета Универзитета у Бањој Луци (2017) (Симовић, Шикман, 2017).

ДИСЦИПЛИНАРНИ ПРИСТУП У ПРОУЧАВАЊУ КРИМИНАЛИТЕТА – ТРЕНУТНО СТАЊЕ

До сада је преовладавао дисциплинарни приступ у проучавању криминалитета, уз аутономност науке и/или научне дисциплине, независног оквира дјеловања, посебних метода истраживања, сопственог појмовно-категоријалног апарата и других специфичности које једну науку и/или научну дисциплину чине науком. Тако је криминалитет као предмет истраживања директно везан за криминологију и њене дисциплине, право, посебно кривичноправне науке, криминалну политику, криминалистику, али и неке друге дисциплине као што је психологија, социологија, филозофија, политичке науке, медицина, економија, историја (Owen, Fradella, Burke, & Joplin, 2014), као и поједине природне и техничке науке, укључујући форензичке науке. У том контексту, примјена разноврсних метода физике, хемије и физичке хемије у сузбијању криминалитета подразумева претходно познавање битних карактеристика савременог криминалитета (Максимовић, Бошковић, Тодорић, 1998, стр. 3).

Криминологија

Криминологија је наука која, користећи сазнања и истраживачке поступке наука о човјеку и друштву, емпиријски проучава криминални феномен, тј. злочин, његовог извршиоца и жртву, криминалитет и начин на који друштво реагује на криминално понашање (Игњатовић, 2011, стр. 21–22), као укупност злочина у датим временским и просторним димензијама. Из овако одређене дефиниције произлази да је криминологија самостална, јединствена и синтетичка наука, теоријско-емпиријског карактера, коју обиљежава интердисциплинарност и мултидисциплинарност. Тероризам, организовани криминалитет и тешки облици корупције и привредног криминалитета су *par excellence* криминолошке теме, при чему је задатак криминологије да одреди шта су ове појаве, који су узроци и услови који погодују његовом настанку, те какви су облици испољавања. Ипак, одговор на ова питања није једноставан. На примјеру организованог криминалитета је то најочигледније, јер је питање концептуализације организованог криминалитета различито третирано у криминолошкој литератури и обично се разматра у поглављу имовинског криминалитета (Игњатовић, 2011, стр. 114; Игњатовић, 2016,

стр. 29) или као посебна врста криминалитета (Barkan, 2006, р. 394). О тероризму се више расправља у наукама безбједности, па чак и међународним односима, док се у правним наукама своди на ниво политичких деликата. Корупција је вишедимензионалан друштвени феномен, која превазилази оквире једне науке, а самим тим и криминологије. Чини се данас да о наведеним феноменима „сви све знају”, уз јасно одсуство систематских и објективних знања, која су кључна особина научно заснованог приступа.

Криминална политика

Криминална политика, у најопштијем смислу, представља основни облик друштвене реакције на криминалитет и она је посебна теоријска и практична дисциплина која се бави спречавањем криминалитета као индивидуалне и масовне појаве⁶ (Милутиновић, 1984). То је систем мјера, начина и поступака које држава – друштво примјењује против учинилаца кривичних (и других кажњивих) дјела (Хорватић, Цвитановић, 1999, стр. 23). У савременим приступима реаговања на криминалитет примјетна је тежња да се са групе репресивних мјера све више прелази у сферу превентивних у смислу предупређења њеног настанка. У том смислу, систем друштвене реакције на криминалитет и у домаћим условима показује све израженије црте контроле, умјесто спрјечавања и сузбијања. Мада се чини да каснимо са пуним учешћем у савременим интегративним процесима и да смо на маргинама глобализације, неки проблеми домаћег кривичноправног система јесу добрим дијелом посљедица промјена глобалистичког карактера (Соковић, 2011, стр. 213). Из тог разлога Снежана Соковић (2011) закључује да савремени кривичноправни систем карактерише и више кажњавања и више превенције истовремено (Соковић, 2011, стр. 212). Наравно, да се „више кажњавања”, тј. строжа кривичноправна реакција односи на тешке облике криминалитета, што је и уочљиво кроз криминалополитичко одређење у погледу сузбијања ових кривичних дјела, како у законодавном тако и у институционалном смислу. Друго је питање оправданости, сврсисходности и ефикасности „нових” кривичноправних инкриминација и „нових” субјеката (прије свега, суд-

⁶ У теорији је прихваћен став да Криминална политика има двије димензије: теоријску (теоријско конципирање криминалне политике) и практичну (осмишљавање и спровођење у живот друштвених акција, метода и мјера) (Милутиновић, 1984, стр. 135). У том смислу, Игњатовић (2011) сматра да је уобичајено прављење разлике између криминалне политике као науке, која критички проучава ту дјелатност и као вјештине, као практична, планска дјелатност којом се организује дјеловање друштвених субјеката усмјерених на сузбијање злочина и криминала (Игњатовић, 2011, стр. 28).

ске, тужилачке и полицијске специјализације) у сузбијању ових облика криминалитета.

Кривично право

Кривично право се уобичајено схвата на јединствен начин, комбинавањем његових материјалних и формалних компонената. Оно је законско право (Стојановић, 2009, стр. 3) и представља скуп законских прописа о кривичним дјелима и кривичним санкцијама којима се одређена понашања предвиђају као кривична дјела и за њихове извршиоце прописују казне и друге кривичне санкције које им се уз испуњење одређених услова могу изрећи (Бабић, 2008, стр. 19). Предмет овако дефинисаног кривичног права састоји се из три елемента: кривичног дјела, учиниоца кривичног дјела и кривичне санкције⁷ (Чејовић, 2006, стр. 26). Савремено кривично право засновано је на кривичном дјелу које представља основу укупног кривичног правног система⁸, при чему је учинилац кривичног дјела (физичко или правно лице) његов аутор и на њега се примјењују кривичноправне санкције, што је заправо укупни смисао и функција кривичног права.

Изазов за савремено кривично право је како инкриминисати сва понашања која сматрамо тешким облицима криминалитета, а да истовремено таква норма буде прецизна, јасна и недвосмислена. У том смислу, све више влада забринутост да би експанзија⁹ кривичног права у неким случајевима могла довести у питање и неке основне принципе правне државе (Стојановић, Коларић, 2014), због чега је потребно утврђивање адекватног модела кривичноправног реаговања на тешке облике криминалитета, који би дао очекиване резултате. Наиме, очигледан је проблем кривичноправног експанзионизма јер савремени кривични законодавац, како то наводе Стојановић и Коларић (2015), „све више шири простор у коме интервенише улазећи тако и узону у којој нема оправдања за кривичноправну интервен-

⁷ У проучавању ова три елемента кривично право настоји да открије и објасни њихову садржину и значај полазећи од њихове правне, односно кривичноправне природе, али, исто тако, сагледавајући њихов значај као елеменат који има одређену улогу (Чејовић, 2006, стр. 26).

⁸ Кривично дјело представља исходиште за сва друга кривичноправна питања и стога је оно једини легитимни основ његовог постојања (Бабић, 2008, стр. 20).

⁹ Како то наводе Стојановић и Коларић (2014) „легитимност коришћења кривичноправне репресије у односу на организовани криминалитет, тероризам и корупцију само по себи није спорна, али границе и оштрина те репресије изазива одређене дилеме. Кривично право не може да ријеша проблеме организованог криминалитета, тероризма и корупције и од њега то и не треба очекивати” (Стојановић, Коларић, 2014, стр. 9).

цију што ће у блиској будућности довести до кризе легитимитета кривичног законодавства” (Стојановић, Коларић, 2015, стр. 111).

Кривично процесно право

Кривично процесно право је грана кривичноправних наука која се односи на кривични поступак. Кривични процесни однос развија се између суда и осумњиченог, односно, оптуженог и тужиоца (процесних субјеката): суд има одређена права и дужности према странкама (осумњиченом, односно, оптуженом и тужиоцу), а странке одређена права и дужности према суду и између себе, тј. правни однос је тростран (Васиљевић, 1981, стр. 5). Обавезе једног субјекта су, по правилу, права за другог, поред тога што постоје и самостална права и обавезе појединих субјеката (Симовић и Симовић, 2016). Кључно питање које се поставља пред кривичнопроцесно право јесте одговара ли постојећи кривични поступак сузбијању тешких облика криминалитета или је пак потребан посебан кривични поступак за ова кривична дјела. У овом контексту посебно се разматра питање услова и начина примјене појединих кривичнопроцесних института, као што су посебне истражне радње, одузимање нелегално стечене користи, свједок-сарадник у кривичном поступку и др. Истовремено, питање које се поставља тиче се и кривичнопроцесних субјеката, тј. тога да ли су кривичнопроцесни субјекти који поступају и у другим поступцима (суд, тужилаштво, полиција) „способни” за сузбијање тешких облика криминалитета или је потребна њихова специјализација. Надаље се дискутује о начину и врстама такве специјализације, те о ефектима њихове организације и примјене¹⁰. На овом мјесту долазимо и до кључних питања савременог кривичног процесног права, а то је: У којем обиму је нужно ограничити људска права осумњичених за потребе ефикасног кривичног поступка? На овом степену развоја, ни данас, након више од 70 година прокламованих људских права и слобода и преко 30 година међународног ангажмана на плану сузбијања организованог криминалитета – немамо ријешену наведену ситуацију (Симоновић, Шикман, 2020, стр. 12).

Криминалистика

Криминалистика са својим дисциплинама (тактиком, техником, методиком, оперативом и стратегијом) изучава, усавршава и

¹⁰ Преовладава мишљење да потребу за посебним кривичним поступцима, као и специјализацији државних органа у сузбијању тешких облика криминалитета, детерминиште стање таквог криминалитета у држави (Шикман, 2011), што је пак предмет криминолошких, емпиријских истраживања, која нису посебно развијена код нас.

прилагођава најадекватније и на практичном искуству засноване методе откривања, истраге и доказивања свих кривичних дјела (упореди: Кривокапић, 1996, стр. 101; Симоновић и Матијевић, 2007, стр. 2–22; Симоновић, 2004, стр. 7–8), а самим тим и тешких кривичних дјела. Криминалистичке методе које се примјењују у оперативној дјелатности откривања и истраге тешких кривичних дјела претпостављају најефикасније и најрационалније начине обављања оперативно-тактичких радњи које полицијске агенције предузимају усклађујући своје поступање са основним криминалистичким принципима, као и „златним питањима криминалистике”. То је примјењиво према оперативно-тактичкој ситуацији, а све са циљем бржег поступања у откривању и разјашњавању ових кривичних дјела, њихових извршилаца, те доласка до истине као елементарног циља криминалистичке тактике, односно, оперативне криминалистике, као и спречавање криминалне дјелатности (упореди Шикман, 2011; Симоновић, Шикман, 2017, стр. 628). Као што се може видјети, криминалистика и није искључиво везана за кривични поступак, односно онај његов дио истраге већ обухвата и многе значајне аспекте свог предмета изван кривично процесне сфере у широкој криминалистичко-тактичкој дјелатности, која претходни кривичном поступку (Водинелић, 1985, стр. 19).

Ефикасно супротстављање тешким облицима криминалитета, са аспекта криминалистичких метода и средстава, подразумева више чинилаца. Прије свега, потребно је познавање основних етиолошких и феноменолошких обиљежја и других специфичности ових облика криминалитета. Имајући у виду наведено, али и предмет криминалистике уопште, можемо закључити да криминалистички аспекти откривања и истраге кривичних дјела организованог криминалитета и других тешких облика криминалитета истражују законмјерности значајне за откривање и доказивање кривичних дјела организованог криминалитета и других тешких облика криминалитета и учинилаца тих дјела, као и превенцију примјеном криминалистичких метода (постоје методе превенције које нису криминалистичке) (Симоновић, Шикман, 2017, стр. 684).

Кривично извршно право

Кривично извршно право као грана позитивног правног система и као дио кривичног права представља систем правних прописа (законског и подзаконског карактера) који одређује поступак, начин и услове извршења изречених кривичних санкција од стране кривичног суда, чиме се омогућава финални стадијум примјене кривичног права (Стојановић, 2002, стр. 27). Да би одређена кривична санкција, која је прописана у кривичном праву и изречена од надлежног суда могла у потпуности да оствари законом прописану сврху (функцију – заштиту

и обезбјеђење најзначајнијих друштвених добара и вриједности), потребно је да она буде на одговарајући начин и извршена од за то надлежних државних органа. То указује на утилитаристички карактер извршног кривичног права које своје оправдање и *ratio legis* налази у право у друштвеној корисности (Симовић, Шикман, 2017, стр. 529–530).

Када је ријеч о тешким облицима криминалитета, кривично извршно право бави се уређивањем организације, начина и поступка извршења кривичних санкција, у првом реду казни, и то казне лишавања слободе као најзначајније врсте казне за наведене облике криминалитета. Она заузима најзначајније мјесто, нарочито када су у питању тешка кривична дјела, дјела са елементима насиља, тероризам, као и дјела организованог криминалитета (Бабић, Филиповић, Марковић, Рајић, 2005, стр. 241). Таква позиција ове казне резултат је схватања да је она једини прикладни одговор и најдјелотворније средство реакције на најтеже видове кривичних дјела. Стога је она намијењена првенствено за теже облике кривичних дјела, док се за лакши па, донекле, и средње тешки криминалитет прикладнијим показују друге кривичне санкције које представљају њене замене, прије свих, новчана казна и условна осуда, а у новије вријеме и неке друге кривичноправне мјере алтернативне кривичноправне реакције (Симовић, Шикман, 2017, стр. 539).

МУЛТИДИСЦИПЛИНАРНОСТ И ИНТЕРДИСЦИПЛИНАРНОСТ У ПРОУЧАВАЊУ ТЕШКИХ ОБЛИКА КРИМИНАЛИТЕТА

Мултидисциплинарност и интердисциплинарност је нужан методолошки приступ у проучавања криминалитета, посебно његових тешких облика. Дакле, потребна су знања различитих наука како би се наведени проблем истраживања разумио и разјаснио. Мултидисциплинарност подразумијева дјеловање двије дисциплине или више дисциплина у рјешавању постављеног проблема, при чему је полазиште, као и оквир дјеловања, матична дисциплина. Код мултидисциплинарног приступа стручњаци за поједине дисциплине раде заједно, задржавајући притом своје дисциплинарне приступе и погледе (Церовац, 2013, стр. 17). Интердисциплинарност подразумијева дјеловање двије дисциплине или више дисциплина кроз сарадњу различитих наука и научних дисциплина у рјешавању заједничког проблема истраживања. Интердисциплинарно истраживање стога захтијева заједничку формулацију проблема и, барем донекле, заједнички методолошки оквир за истраживање различитих тема или аспеката истраживања проблема (Церовац, 2013, стр.18).

Наведени приступ у већој (нпр. криминологија, криминалистика) или мањој (кривичноправне науке) мјери подразумијева комбинавање постојећих методолошких приступа, укључујући и ко-

ришћење метода других наука (мултидисциплинарност) и међусобну сарадњу (интердисциплинарност) у односу према проблему истраживања, са одговарајућим структурним и функционалним особеностима и облицима интеракције, задржавајући притом своје дисциплинарне приступе и погледе. Најбољи примјер је Криминологија, која је, иако самостална наука, у исто вријеме и синтетичка наука у којој се сустичу и интегришу сва сазнања која о криминалном феномену постоје (Игњатовић, 2011, стр. 22). Посебно је значајан њен мултидисциплинарни карактер, кроз обједињавање мноштва знања из различитих дисциплина у проучавању конкретног проблема истраживања. То су: антропологија, биологија, медицина, психологија, психијатрија, право, филозофија, социологија, етнологија, економија, етика и политичке науке. Неке од њих проучавају појединца, док друге проучавају средину у којој он живи и дјелује (Schmallegger, 2004. цитирано у Игњатовић, 2011, стр. 22).

Ипак, како наводи Сабо (2010), „епистемиолошки раскорак у друштвеним наукама и његове последице на криминологију представљају феномен двоструког раскорака: прва, инфериорност теорија друштвених наука, дјелимично је последица слабости њиховог концептуалног апарата и друга, концептуални апарат криминологије, пати од још већег раскорака у односу на напредна истраживања која се одвијају у биолошким и хуманистичким наукама” (Сабо, 2010 стр. 13). Слично је и са криминалистиком, која користи методе формиране у другим наукама, методе преузете у криминалистици и изворне криминалистичке методе. Тако, велики је број наука од којих криминалистика преузима методе и примјењује их при остваривању својих задатака, (општенаучне, универзалне методе, посебне методе, специјалне методе), али не треба ни занемарити ни оне методе које је формирала криминалистика, само за њу карактеристичне и које проистичу из специфичности њеног предмета проучавања (Симоновић, 2004, стр. 10–11). Овај приступ разумијевању криминалитета је од суштинског значаја, а кључна је интеграција података, теорија и општих ставова сваке дисциплине (Бартол, 1999), јер без примјене правила криминалистичке норме кривичног права (материјалног и процесног) не могу доћи у праву функцију коју им је намијенио законодавац¹¹ (Корајлић, 2012, стр. 5).

¹¹ На примјер, криминалистичко учење о фиксирању доказне информације представља значајан теоријски концепт којим се објашњава процес стицања доказног карактера криминалистичких информација. Значај криминалистичког учења о фиксирању доказне информације најбоље илуструје Водинелићева сентенца: „Криминалиста стоји и пада са (не)организованашћу, (не)систематичношћу, (не)доследношћу очувања сигнала у њиховом тоталитету и откривању нових

Према томе, приступ који се заснива на строгој подвојености, изолованости, између кривичних наука у бављењу предметом свога изучавања сматра се превазиђеним. Криминални феномени, нпр., кривично дјело, фактори који доприносе његовом настанку, третирање феномена од стране органа контроле (формалне и неформалне), међусобно су повезани и међуусловљени (на разним нивоима посматрања) и у коначном исходу су мјерљиви са аспекта успјешности контроле криминалитета¹² (Симоновић, Шикман, 2014, стр. 249–262).

Када су у питању тешки облици криминалитета, мултидисциплинарност и интердисциплинарност имају своју примјену. Нема никакве дилеме да се ови криминални феномени могу искључиво посматрати или схватити са становишта различитих наука и дисциплина. Заправо, инкриминације појединих кривичних дјела (кривично право) не могу се ваљано дефинисати уколико не познајемо његове облике испољавања (криминологија), нити ће откривање и доказивање ових кривичних дјела (кривично процесно право, криминалистика) бити довољно без коришћења и примјене знања природних и техничких наука (форензичке науке). Дакле, повезивање различитих наука и научних дисциплина неопходно је у цјелокупном процесу стицања знања о тешком криминалитету, с једне стране, и његовом супротстављању, с друге стране.

информација у сталном (дис)континуитету” (Водинелић, 1985, цитирано у Шикман, 2016, стр. 17–24).

¹² На примјер Симоновић и Шикман су у раду под називом „Мултидисциплинарни приступ контроли разбојништва” (*Правни живот*, Београд, 9/2014, стр. 249–262) поставили основну тезу да је неопходно постојање трансфера знања између различитих кривичних наука како би се разумјели феноменологија и различите типологије извршилаца разбојништава. На основама трансфера знања између криминологије, криминалне психологије, виктимологије, кривичног права и криминалистике, могуће је сачинити квалитетније репресивне и превентивне стратегије контроле кривичног дјела и његових извршилаца. У раду су актуелизовали питање заштитног објекта кривичног дјела разбојништва и аргуменују се разлози за измјену постојећег рјешења. Приказују се новији резултати криминолошких и криминалнопсихолошких истраживања у вези са мотивационим карактеристикама извршилаца кривичног дјела разбојништва, што може да има утицај на криминалистичке приступе овом кривичном дјелу. У раду се анализирају неке основне типологије извршилаца кривичних дјела разбојништва и указује на њихов значај за више кривичних наука истовремено (Симоновић, Шикман, 2014, стр. 249–262).

*КА ТРАНСДИСЦИПЛИНАРНОСТИ У ИСТРАЖИВАЊУ
ТЕШКИХ ОБЛИКА КРИМИНАЛИТЕТА – НОВИ КОНЦЕПТ*

Како смо у уводу навели, трансдисциплинарност је најпогоднији „радни оквир” за означавање савремених научних и културних процеса, које карактеришу комплексност, хибридно, нелинеарност и хетерогеност (Thompson-Klein, 1998, цитирано у Milošević, 2006, стр. 5–6). Дакле, за сложене процесе је потребно, како то наводи Божо Милошевић (2006), многоструко сазнање, сазнање које „трансцендира” теоријско-методолошке границе сваке дисциплине (Милошевић, 2006, стр. 336). Овај приступ омогућава да се схвати сложеност проблема истраживања, узму у обзир различити научни и друштвени приступи проблема истраживања, укључе друга специфична знања, те развијање знања и праксе који промовишу општи интерес (Pohl, Hirsch Hadorn, 2008, р. 111). У суштини овог тренда је растућа потреба за новим врстама знања, осим оног које се ствара у једној дисциплини или у привременој сарадњи између дисциплинама, с обзиром на то да су проблеми савременог друштва сувише сложени за једну дисциплину (McGregor, 2004, р. 2).

У том смислу, Су Мекгрегор (2004) наводи да је трансдисциплинарно истраживање конципирано као и: „(а) посебна врста интердисциплинарних истраживања, укључујући научне и ненаучне изворе или праксе и (б) нови облик учења и рјешавања проблема који укључује сарадњу међу различитим дијеловима друштва, укључујући и академску заједницу, ради испуњавања комплексних изазова друштва” (McGregor, 2004, р. 2). Кроз заједничко учење, знање свих учесника се повећава и ова нова учења користе се да колективно осмисле рјешења за замршене друштвене проблеме који се преплићу. Од дијалога између универзитета и других дијелова друштва нови резултати и нове интеракције се производе, нуди нову визију природе и стварности (McGregor, 2004, р. 2). Поред тога, методолошки изазови, различите перспективе, специфична знања, промовисање заједничких вриједности (Pohl, Hirsch Hadorn, 2008, р. 111–121), као и конкретни интегративни приступ, укључујући интегративни метод, процедуре и инструменте (Bergmann, et.al., 2012) – само су нека од питања која су обухваћена овим новим концептом.

Трансдисциплинарна истраживање се усредсређују на широк спектар питања, почевши од климатских промјена, одрживог развоја (Bernstein, 2015), али и многих других питања која се тичу друштвених проблема као што су криминал, загађење, СИДА, сиромаштво или глад како унутар тако и изван граница дисциплине, уз могућност нових перспектива (Fradella, 2014, р. 1–13). Наиме, потпуно је јасно да је криминалитет, као сложен друштвени проблем који захтијева свеобухватне политике и праксе његовог разумијевања и сузбијања (Klein, 2003), јесте она врста друштвених проблема који неће бити

ријешени без трансдисциплинарне сарадње и разумијевања (Fradella, 2014, р. 1–13). Тероризам, организовани криминалитет, корупција и тешки облици привредног криминалитета управо су такви криминални феномени. Не само да су нарочито изражени и друштвено штетни већ су изразито сложени, динамични криминални феномени, чије су главне карактеристике управо хибридна и хетерогеност.

С тим у вези, Хенри Фрадела (Fradella, 2014, р. 10) истиче да је од суштинског значаја за криминологију и кривичноправне науке да прихвате методе и знања многих других дисциплинарних приступа, али и да олакшају трансдисциплинарне интеракције између теоретичара, емпиријских истраживача, практичара, друштвених активиста и заинтересованих грађана¹³. Стјуарт Хенри (Henri, 2012, р. 77) то назива „оквиром за интегративни плурализам”, при чему као важно истиче „прво, да се размотре значење мултидисциплинарних приступа у односу на дисциплинске приступе, прије преласка на интердисциплинарна, а затим да се укаже на вриједности трансдисциплинарних приступа који препознају мноштво облика и нивоа производње знања” (Henri, 2012, р. 84).

Тешки облици криминалитета као предмет трансдисциплинарних истраживања

Тешки облици криминалитета су, као предмет проучавања, једно од најсложенијих питања из више разлога. Наиме, сâм појам тешког криминала је доста дискутабилан и подложен расправама различитог карактера (научним, практичним итд.), а самим тим и отежано одређење појма тешког криминала (Стојановић, 2009). Уобичајно се под тешким облицима криминала могу подразумевати кривична дјела и они облици кривичних дјела који су квалификовани тежим околностима за чије извршење је предвиђена тежа кривична санкција (казна затвором¹⁴), као одговарајућа друштвена реакција на учињено кривично дјело. С тим у вези, у кривичном законодавству Босне и Херцеговине, у којем је примијењен систем релатив-

¹³ Аутори *Приручника за трансдисциплинарна истраживања* (2008) наводе да је коришћење научних сазнања најчешће био једносмјеран процес, при чему су озбиљне последице проузроковане игнорисањем знања корисника, ка којима су усмјерена научна знања. У том смислу, циљ трансдисциплинарних оријентисаних истраживања јесте да се превазиђе неслагање између стварања знања у академским круговима, с једне стране, и захтеви за знањем за рјешавање друштвених проблема, с друге стране (Hoffmann-Riem et al, 2008, р. 4).

¹⁴ У систему казни и кривичних санкција уопште, казна затвора заузима најзначајније мјесто, нарочито када су у питању тешка кривична дјела, дјела са елементима насиља, тероризам, као и дјела организованог криминалитета (Бабић, 2008).

но одређених казни (одређујући доњу и горњу границу казне), као тешке облике криминала могли би сматрати она кривична дјела и оне облике кривичних дјела за које је као доњи минимум предвиђена казна затвора у трајању од најмање три године¹⁵. За сва ова кривична дјела може се рећи да представљају тежа кривична дјела, односно кривична дјела која се манифестују кроз насиље и напад на основне вриједности човјека и друштва¹⁶. Поред тога, за најтеже облике тешких кривичних дјела учињених умишљајно може се прописати и затвор у трајању од 20 до 45 година или, како га закон назива, дуготрајни затвор (Бабић и др., 2005, стр. 250), односно доживотни затвор у Републици Српској¹⁷.

Ипак, при одређивању тежине кривичног дјела, постоје и одређене ограничења. Овај критеријум није најпрецизнији и изазива одређене дилеме јер се поставља питање да ли се ова казна може прописати и за основни облик дјела или само за његове квалификоване или тешке облике¹⁸. Дакле, као што се може уочити, одређење тешког криминалитета на наведени начин било би доста екстензив-

¹⁵ Одређивање доњег минимума казне затвором од три године као референтне тачке за одређење тешког облика криминала – врло је дискутабилно јер додатно шири круг кривичних дјела која се могу сматрати тешким облицима криминала. У другим кривичноправним системима (нпр. Србија) тешким кривичним дјелима сматрају се она дјела за која је запријеђена казна затвором од пет година или строжа казна. У прилогу овој тези говори и чињеница да је Палермо конвенцијом из 2000. године као тешко кривично дјело одређено дјело за које је предвиђен доњи минимум кажњавања од четири године.

¹⁶ Када је ријеч о посебном дијелу кривичног законодавства, основна су питања у вези са тешким криминалитетом она попут: Обухватају ли описи постојећих кривичних дјела све облике овог криминалитета?; Одговарају ли санкције предвиђене за њих потреби за сузбијањем тог облика криминалитета? (Бабић и др., 2005; Симовић, Шикман, 2017, стр. 93).

¹⁷ Тако је последњим измјенама Кривичног законика Републике Српске из 2021. године уведена казна доживотног затвора која се може прописати за најтежа кривична дјела и најтеже облике тешких кривичних дјела (члан 45) (*Кривични законик Републике Српске – КЗ РС*, Службени гласник Републике Српске, бр. 64/2017 и 104/2018 – одлука УС и 15/2021).

¹⁸ Иако је она у највећем броју случајева предвиђена за квалификоване случајеве кривичних дјела, постоји и извјестан број кривичних дјела код којих то није случај, јер се она и не појављују у тежим облицима. Из законске формулације према којој се ова казна може прописати само за најтеже облике кривичних дјела, произлазио би закључак да се казна дуготрајног затвора не може прописати за основне облике кривичних дјела, па се одмах поставља питање оправданости њеног прописивања за неке основне облике. Ипак се чини да законодавац оваквом формулацијом није подразумијевао само квалификоване облике кривичних дјела, већ је првенствено мислио на тешка кривична дјела, односно најтеже случајеве таквих дјела. На овај начин законодавац је сам изабрао случајеве када се може изрећи ова казна (Бабић и др., 2005).

но, неодређено и непрецизно. Због тога, све чешће се тешка кривична дјела прецизно наводе посебном листом кривичних дјела¹⁹. Из тог разлога сматрамо оправданим одређење таквих кривичних дјела, прихватајући неке од познатих начина, и то комбинацијом листе кривичних дјела (каталога дјела) тешког криминала и одређењем минималне границе казне затвором од најмање пет година. На овај начин имали бисмо прецизније и јасније одређење тешких кривичних дјела, сузили бисмо круг тих кривичних дјела, те ускладили наше законодавство са стандардима међународних правних аката (Симовић, Шикман, 2017). Узимајући у обзир све наведено, као тешке облике криминалитета издвојили смо тероризам, организовани криминалитет и корупцију, те тешке облике криминалитета у привредно-финансијском пословању.

Тероризам је феномен који се данас посматра са више аспеката. Он је истовремено облик угрожавања безбједности, облик политичког насиља и врста криминалитета. Ако у обзир узмемо наведене перспективе, јасно је да је тероризам предмет трансдисциплинарних истраживања. Наиме, интеграција знања о тероризму којим се угрожава безбједност држава, али и међународне заједнице у цјелини (облик угрожавања безбједности), који се користи ради остваривања, прије свега политичких циљева (облик политичког насиља²⁰) и све то се испољава у одређеном простору и у одређеном времену (врста криминалитета²¹) – може нам помоћи да схватимо о каквом се феномену ради, шта чини његову структуру и како се испољава. То је важно да би се на што адекватнији начин одговорило тероризму, као тренутно највећем изазову данашњице.

У кривичноправном смислу, питање је шта се сматра тероризмом у смислу деликата кривичног права и на који начин проце-

¹⁹ Тако, на примјер, у Енглеској и Велсу тешко кривично дјело (*serious offence*) јесте „једно од оних кривичних дјела наведених у Листи 1, Прилога 1 или дјело за које суд сматра да је довољно озбиљно да буде третирано као тешко кривично дјело”. Листа 1 Прилога 1 обухвата сљедећа кривична дјела: трговина дрогом, трговина људима, трговина оружјем, проституција и дјечија проституција, оружана пљачка, прање новца, превара, пореска утаја, корупција и мито, уцјена, кривична дјела против интелектуалне својине, еколошка кривична дјела, као и завјера и покушај завјере, односно подстицање и помагање завјере [Serious Crime Act 2007 (Commencement No. 1) Order 2008].

²⁰ У посљедње вријеме све се више говори о насилном екстремизму и радикализацији који воде ка тероризму, при чему се терористичка радикализација сматра процесом у коме појединац постепено прихвата терористичко насиље као могућ, можда чак и легитиман, начин дјеловања (Organization for Security and Cooperation in Europe, 2014).

²¹ У литератури, терористичким криминалитетом назива се врста делинквенције и типологија криминалних појава усмјерених на нарушавање опште сигурности људи и остваривање других криминалних циљева (Бошковић, 1999, стр. 355).

сно реаговати на таква понашања²². Ипак, бројни су проблеми с којима се сусреће кривичноправна наука приликом дефинисања тероризма. Они превазилазе проблеме дефинисања тероризма уопште, будући да кривичноправна дефиниција тероризма треба ову појаву да дефинише тачно (недвосмислено), јасно и логички одређено помоћу других појмова. Најтежи проблеми одређивања кривичног дјела тероризма јесу проблеми политичке природе, што је засигурно разлог због чега нема општеприхваћене дефиниције тероризма. Позната су многобројна настојања да се превазиђу ови проблеми – деполитизацијом кривичног дјела тероризма – и њихово претварање у кривична дјела општег права. Оваква настојања нису дала озбиљније резултате (Јаковљевић, 1997, стр. 27–41). С друге стране, ширење криминалне зоне када су у питању кривична дјела у вези са тероризмом (јавно подстицање за тероризам, врбовање, обука и друго) отварају нове дилеме у погледу прикупљања доказа и извођења доказа у конкретним кривичним предметима²³. Управо интеграција знања је кључна за разумијевање овог сложеног феномена, а самим тим и осмишљавање адекватног одговора на њега, при чему ће кривичноправно реаговање бити само један од његових елемената.

Организовани криминалитет је типичан проблем истраживања која захтијевају трансдисциплинарни приступ. Одсуство јасне представе о томе шта се заправо може сматрати организованим криминалитетом²⁴ (Игњатовић, 2016, стр. 29), детерминише и проблеме у

²² „Ова интересовања иницирана су не само практичним захтјевима који се постављају на плану задовољења потреба за изналажењем адекватних превентивно-безбједносних и репресивних ретрибутивних мјера заштите од терористичких кривичноправних понашања, већ и чињеницом да се наше представе о тероризму, као кривичном дјелу *sui generis* кривичног права, налазе још увијек у почетној фази научног сазнања.” (Јаковљевић, 1997, стр. 14)

²³ На примјер, кривично дјело Јавно подстицање на тероризам је у уској вези гарантованим правом на слободу изражавања, те у многим случајевима граница између јавног подстицања на тероризам и слободе изражавања није потпуно јасна, те може представљати основ за битну повреду одредаба кривичног поступка, због чега је потребно наћи равнотежу између ефикасне борбе против тероризма и заштите људских права и слобода (Стојановић, Коларић, 2014, стр. 181).

²⁴ У потпуности смо сагласни са констатацијама да је тешко наћи појам из домена кривичних наука који изазива толико недоумица и спорова као што је организовани криминалитет (Игњатовић, 2016, стр. 15). У том смислу, Ђорђе Игњатовић (2016) закључује „да се научници не могу сложити ни око чега што се на њега односи, осим да је састављен из двије ријечи и да потиче из енглеског језика” (Игњатовић, 2016, стр. 15). Због тога је врло често присутно поједностављено, па чак и банализовано, схватање организованог криминалитета које карактерише одсуство озбиљнијих истраживачких приступа. Управо одсуство објективног научног приступа и детерминише наша „знања” о организованом криминалитету (Шикман, 2013, стр. 347–362).

кривичноправном реаговању на овај криминални феномен. Кривичноправни инструменти су не само изузетно значајни, већ и неизоставан фактор адекватности борбе против ове врсте криминалитета²⁵ (Бејатовић, 2016, стр. 64). У том смислу, Станко Бејатовић (2016) наводи да свако друштво које хоће да се успјешно супротстави овој врсти криминалитета мора поставити три кључна питања, а потом и одговорити на њих: прво, који су фактори кривичноправне адекватности борбе против организованог криминалитета, друго, да ли су они присутни у држави и друштву и треће, ако нису, шта би требало предузети по том питању (Бејатовић, 2016, стр. 64). До одговара на ова и друга питања која се пред нас постављају²⁶ можемо доћи само на основу изучавања која ће на прави начин узети у обзир сложеност и вишезначност организованог криминалитета као феномена (Игњатовић, 2005, стр. 198). Зато и прихватамо ставове Ђорђа Игњатовића (2005) да се организованим криминалитетом потребно, прије свега, бавити као научноистраживачим проблемом, а пред науку поставити задатак да одговори на та питања (Игњатовић, 2005, стр. 198). Јасно је да је трансдисциплинарни приступ најадекватнији оквир, који би обезбиједио интеграцију научних спознаја и практичних знања о овом феномену, а самим тим и постизање најефикаснијег начина реаговања на организовани криминалитет.

Корупција и привредни криминалитет, као тешки облици криминалитета²⁷, предмет су и нашег посматрања (Симовић, Шикман, 2017). То се, прије свега, манифестује у спрези корупције, привредног криминалитета и организованог криминалитета и у одређеним односима у којима се испољава та корелација. Врло је мало емпијских истраживања мјерења утицаја корупције на организовани криминалитет и обратно. Према мишљењу Луиз Шели (2005а, 2005б), традиционалним криминалним групама потребна је држава и привреда како би задржале своје богатство и даље се развијале, док „нове” криминалне групе, које често потичу из постконфликтних зе-

²⁵ Узрочна повезаност између кривичноправних инструмената и адекватности сузбијања криминалитета посебно је изражена код организованог криминалитета, који је данас глобални проблем. Разлог је тај што је управо код ове врсте криминалитета неспорна нужност, неопходност и оправданост што ефикасније примјене мјера кривичне принуде (Бејатовић, 2016, стр. 64).

²⁶ Једно од кључних питања је „зашто је криминално подземље тако успјешно у обезбјеђивању илегалних добара и услуга, да ли је само због своје организације и/или због подршке коју има код представника власти и легитимног бизниса.” (Игњатовић, 2005, стр. 198)

²⁷ Општеприхваћен је став да је корупција појава која је широко распрострањена у свим сегментима друштва и да обухвата широк спектар понашања која се могу манифестовати као кривична дјела, али и као прекршаји, дисциплинске повреде, па чак и етички и морални преступи.

маља, пуних хаоса и слабе владавине права, немају непосредног интереса за успостављање „партнерских” односа са државом. Оне користе институционалне слабости и корупцију како би још више де-стабилизовале државу и њене структуре, а све у циљу лакшег стицања профита (Shelley, 2005a, 2005b, p. 5–13, 101–111). Друга истраживања су прецизнија и указују на пет нивоа инфилтрације организованог криминалитета у јавни сектор, путем корупције²⁸ (Buscaglia, Gonzalez i William, 2005), док неки аутори указују на то да висококорумпирана друштва нуде мало могућности за избор. У таквим околностима, организовани криминалитет може представљати „пожељну алтернативу” за младе људе који су искључени из економских и политичких процеса. То би био типичан примјер Мертонове теорије аномije: у друштвима чији је основни циљ успјех који се мјери богатством, он доводи до стања аномije које појачава притисак да се тај циљ оствари на девијантан начин (цитирано у Barakan, 2006).

ЗАКЉУЧАК

Тешки облици криминалитета у великој мјери утичу на друштво у цјелини, како својом опасношћу тако и начином реаговања. Не само да се од држава очекује адекватан одговор већ се и од међународне заједнице очекује реакција на тероризам, организовани криминалитет и корупцију, с обзиром на то да се наведени феномени означавају и као пријетње за међународни мир и безбједност. Заправо, у времену конфузије, свакодневних терористичких напада, растуће тенденције трговине опојним дрогама, људским бићима, оружјем и експлозивним направама, страхом од ових облика криминалитета, те очекивањима од државе, трансдисциплинарни приступ се намеће као логичан начин да се наведене појаве што боље схвате и разумију, што је с јасан предуслов реаговања на њих.

Требало би да се сазнања о тешким облицима криминалитета и савременом кривичноправном приступу у њиховој контроли темеље, прије свега, на знањима о криминалном феномену, укључујући знања о условима и узроцима који доприносе његовом настанку и развоју, као и облике у којима се манифестује у спољном свијету. Криминологија приоритетно, а затим и друге дисциплине – треба да опишу етиологију и феноменологију тешких облика криминалитета

²⁸ Ово истраживање полази од политичких, друштвених, правних (посебно кривичноправних) и економских фактора, како би се објаснио раст организованог криминалитета везаног за корупцију у јавном сектору, на узорку од 67 земаља, широм свијета. Организовани криминалитет је мјерен кроз сложени индекс објективних индикатора, темељених на криминалним активностима (Buscaglia, Gonzalez i William, 2005).

онаквим каква она јесу. Поред емпиријских истраживања, неопходно је укључити и практична знања о криминалним феноменима, која би била предмет озбиљних анализа и дискусије. Уз то, политици сузбијања криминалитета треба приступити не искључиво у смислу предмета научне дисциплине Криминалне политике, већ у контексту кривичноправног реаговања на криминалитет путем Кривичног права, Кривичног процесног права, Криминалистике, па и шире од тога, укључујући и реакцију неформалних субјеката контроле криминалитета. Ова знања треба да дају одговор који су то начини реаговања на тешке облике криминалитета, укључујући, с једне стране, широк опис дјеловања (превентивно и репресивно), а са друге стране, прецизне и јасне норме кривичног права. Ова знања, такође, треба да обухватају систем научних, али практичних, на искуству заснованих знања.

Интеграција наведених знања је од кључне важности и она мора бити како хоризонтална тако и вертикална. Због тога се приступ који је заснован на трандисциплинарним истраживањима намеће као логично рјешење и очекивано је да ће у будућности бити све више заступљен.

REFERENCES

- Бабић, М. (2008). Кривично право [Criminal Law]. Бања Лука: Правни факултет Универзитета у Бањој Луци.
- Бабић, М., Филиповић, Љ., Марковић, И., Рајић, З. (2005). Коментари кривичних/казних закона у Босни и Херцеговини [Comments to the Criminal Laws in Bosnia and Herzegovina]. Сарајево: Савјет/Вијеће Европе и Европска комисија.
- Barkan, S. (2006). *Criminology and the Sociological Understanding*. Upper Saddle River: Prentice Hall.
- Bartol, C. (1999). *Criminal Behavior: A Psychosocial Approach*. Upper Saddle River: Prentice Hall.
- Бејатовић, С. (2016). Организовани криминалитет и кривичноправни инструменти супротстављања (стање у Србији и мере унапређења) [Organized crime and criminal instruments of confrontation (situation in Serbia and mere improvements)]. У: Јован Ћирић: Сузбијање организованог криминалитета као предуслов владавине права [Suppression of organized crime as a precondition for the rule of law]. (63–84). Београд: Институт за упоредно право.
- Bergmann, M., Jahn, T., Knobloch, T., Krohn, W., Pohl, C., Schramm, E. (2012). *Methods for Transdisciplinary Research – A Primer for Practice*. Frankfurt/New York: Campus Verlag.
- Bernstein, J. H. (2015). Transdisciplinarity: A review of its origins, development, and current issues. *Journal of Research Practice*, 11(1), Article R1. Retrieved 20, February 2017, from: <http://jrp.icaap.org/index.php/jrp/article/view/510/412>
- Бошковић, М. (1999). Криминолошки лексикон [Criminological lexicon]. Нови Сад: Матица Српска.
- Buscaglia, E., Gonzalez R., William, R. (2005). *Undermining the Foundations of Organized Crime and Public Sector Corruption – An Essay on Best International*

- Practices. Stanford, CA: Hoover Institution on War, Revolution and Peace, Stanford University.
- Церовац, К. (2013). Трансдисциплинарни приступ учењу и истраживању на свеучилишту [Transdisciplinary Approach To Teaching And Research At The University], Методички огледи, 20(1), 15–31.
- Чејовић, Б. (2006). Кривично право – општи и посебни део [Criminal Law: General and Special Part]. Београд: Досије.
- Fradella, H. (2014). In Support of Transdisciplinary CCJLS Scholarship: A Preface to the Inaugural Issue, *Criminology, Criminal Justice Law & Society*, 15(2), 1–13.
- Henry, S. (2012). Expanding Our Thinking on Theorizing Criminology and Criminal Justice? The Place of Evolutionary Perspectives in Integrative Criminological Theory, *Journal of Theoretical and Philosophical Criminology*, 4(1), 62–89.
- Hoffmann-Riem, H., Biber-Klemm, S., GrossenbacherMansuy, W., Hirsch Hadorn, G., Joye, D., Pohl, C., Wiesmann, U., Zemp, E. (2008). Idea of the Handbook. In Hirsch Hadorn, G., Hoffmann-Riem, H., Biber-Klemm, S., Grossenbacher-Mansuy, W., Joye, D., Pohl, C., Wiesmann, U., Zemp, E. (Eds). *Handbook of Transdisciplinary Research*. Springer: Dordrecht.
- Хорватић, Ж, Цвитановић, Л. (1999). Политика сузбијања криминалитета [Crime prevention policy]. Загреб: МУП Републике Хрватске.
- Игњатовић, Ђ. (2016). Организовани криминалитет у XXI веку – контраверзе и дилеме [Organized crime in the 21st century – controversies and dilemmas]. У: Јован Ђирић: Сузбијање организованог криминалитета као предуслов владавине права [Suppression of organized crime as a precondition for the rule of law]. (15–32). Београд: Институт за упоредно право.
- Игњатовић, Ђ. (2011). Криминологија [Criminology]. Београд: Досије.
- Игњатовић, Ђ. (2005). Организовани криминалитет као истраживачки проблем [Organized Crime as a Research Problem]. Организовани криминалитет – стање и мере заштите [Organized Crime – Situation and Protection Measures]. (644–669). Београд: Полицијска академија.
- Јаковљевић, Д. (1997). Тероризам са гледишта кривичног права [Terrorism from the Point of view of Criminal Law]. Београд: Службени лист СРЈ.
- Klein, J. (2003). Unity of Knowledge and Transdisciplinarity: Contexts of Definition, Theory and the New Discourse of Problem Solving – Vol. I, In. *Encyclopedia of Life Support Systems (EOLSS)*, Developed under the Auspices of the UNESCO. Paris: Eolss Publishers.
- Корајлић, Н. (2012). Истраживање кривичних дјела [Criminal Investigation]. Сарајево: Правни факултет Универзитета у Сарајеву.
- Кривични законик Републике Српске [Criminal law of Republika Srpska], Службени гласник Републике Српске, 64/2017 и 104/2018 – одлука УС, 15/2021.
- Кривокапић, В. (1996). Криминалистика тактика I [Criminalistics I]. Београд: Полицијска академија.
- Крњаја, Ж. (2014). Дисциплинарни или интегрисани курикулум – три разлике [Disciplinary or integrated curriculum – three differences]. *Nastava i vaspitanje*, 63(2), 189–202.
- Максимовић, Р., Бошковић, М., Тодорић, У. (1998). Методе физике, хемије и физичке хемије у криминалистици [Methods of physics, chemistry and physical chemistry in criminology]. Београд: Полицијска академија.
- McGregor, S. L. T. (2004). The nature of transdisciplinary research and practice (Working Paper). Kappa Omicron Nu Leadership Academy Human Sciences Working Paper Archive. Retrieved 12, January 2019, from: <http://www.kon.org/hswp/archive/transdiscipl.pdf>

- Милошевић, Б. (2006). Интердисциплинарност и филозофски идеал јединства наука [Interdisciplinarity and philosophical ideal of unity of science], *Arhe3*(5–6), 325–337.
- Милутиновић, М. (1984). Криминална политика [Criminal Policy]. Београд: Савремена администрација.
- Nicolescu, B. (1998). The Transdisciplinary Evolution of the University. Condition for Sustainable Development. *Bulletin Interactif du Centre International de Recherches et Études transdisciplinaires*, sv. 12 (Février). Retrieved 21, March 2012, from: <http://ciret-transdisciplinarity.org/bulletin/b12c8.php>
- ОСЦЕ. (2014). Спрјечавање тероризма и сузбијање насилног екстремизма и радикализације који воде ка тероризму: Приступ кроз рад полиције у заједници [Preventing Terrorism and Countering Violent Extremism and Radicalization that Lead to Terrorism: A Community-Policing Approach]. Беч: Организација за европску сигурност и сарадњу.
- Owen, S. S., Fradella, H. F., Burke, T. W., & Joplin, J. (2014). *The foundations of criminal justice* (2nd ed.). New York, NY: Oxford University Press.
- Pohl, C., Hirsch Hadorn, G. (2008). Methodological challenges of transdisciplinary research, *Natures Sciences Sociétés* 16(2), 111–121.
- Сабо, Д. (2010). Од антропологије до компаративне криминологије [From anthropology to comparative criminology]. Београд: Правни факултет Универзитета у Београду.
- Schmallegger, F. (2006). *Criminology Today – an integrative introduction*. Upper Saddle River: Prentice Hall.
- Shelley, L. (2005a). Unravelling the New Criminal Nexus. *Georgetown Journal of International Affairs*(6)1, 5–13.
- Shelley, L. (2005b). The Unholy Trinity: Transnational Crime, Corruption and Terrorism, *Brown Journal of International Affairs*11(2), 101–111.
- Симоновић, Б., Шикман, М. (2014). Мултидисциплинарни приступ контроли разбојништва [A Multidisciplinary Approach To Robbery Control], *Правни живот*, 63(9/2014), 249–262.
- Симоновић, Б., Матијевић, М. (2007). Криминалистика тактика [Criminalistics]. Бања Лука: Интернационална асоцијација криминалиста.
- Симоновић, Б. (2004). Криминалистика [Criminalistics]. Београд: Правни факултет у Крагујевцу.
- Симовић, М., Шикман, М. (2020). Ограничавање људских права и сузијање организованог криминалитета [Limitation Of Human Rights And Prevention Of Organised Crime]. *Правна традиција и интегративни процеси [Legal Tradition And Integration Processes]*.(11–34). Косовска Митровица: Правни факултет у Приштини.
- Simonović, M., Šikman, M. (2019). Adequacy Of Penal Policy In Criminal Cases Of Organized Crime, *Teme* 43(4), 931–956. <https://doi.org/10.22190/TEME190918056S>
- Симовић, М., Шикман, М. (2017). Кривичноправно реаговање на тешке облике криминалитета [Criminal Procedural Reaction to Serious Crimes]. Бања Лука: Правни факултет Универзитета у Бањој Луци.
- Симовић, М., Симовић, В. (2016). Кривично процесно право – увод и општи дио [Criminal Procedure Law – introduction and general part]. Бихаћ: Правни факултет Универзитета у Бихаћу.
- Соковић, С. (2011). Савремене глобалне тенденције у контроли криминалитета (карактеристике, перспективе и осврт на домаће прилике) [Contemporary global tendencies in crime control – characteristics, perspectives and review of domestic circumstances]. *Crimen* 2(2) 212–226.

- Стојановић, З., Коларић, Д. (2015). Савремене тенденције у науци кривичног права и кривично законодавство Србије [Contemporary tendencies in the criminal law and criminal legislation of Serbia], СПМ 22(3), 111–136.
- Стојановић, З., Коларић, Д. (2014). Кривичноправно сузбијање организованог криминалитета, тероризма и корупције [Criminal Justice Fight Against Organized Crime, Terrorism and Corruption]. Београд: Правни факултет Универзитета у Београду.
- Стојановић, З., Коларић, Д. (2010). Кривичноправно реаговање на тешке облике криминалитета [Criminal Procedural Reaction to Serious Crimes]. Београд: Правни факултет Универзитета у Београду.
- Стојановић, З. (2009). Кривично право: општи део [Criminal Law: General Part]. Београд: Правна књига.
- Стојановић, З. (2002). Кривично право: општи део [Criminal Law: General Part]. Београд: Савремена администрација.
- Šikman, M. (2016). The Influence Of Vodinelić's Doctrine On Modern Criminalistics, International Yearbook Faculty Of Security 2016/1, Skopje: Faculty Of Security.
- Шикман, М. (2013). Разумјевање организованог криминалитета – криминолошки и кривичноправни приступ [Understanding organized crime – criminological and criminal law approach]. У: Супротстављање организованом криминалу (правни оквир, међународни стандарди и процедуре) [Combating organized crime (legal framework, international standards and procedures)], (347–362). Београд: Криминалистичко-полицијска академија.
- Шикман, М. (2011). Организовани криминалитет [Organized Crime]. Бања Лука: Висока школа унутрашњих послова.
- Thompson-Klein, J. (1998). Notes Toward a Social Epistemology of Transdisciplinarity, Bulletin Interactif du Centre International de Recherches et Études transdisciplinaires, (12). Retrieved 16, February 2017, from: <http://ciret-transdisciplinarity.org/bulletin/b12c2.php>
- Васиљевић, Т. (1981). Систем кривичног процесног права СФРЈ [The System of Criminal Procedural Law of the SFRY]. Београд: Савремена администрација.
- Venville, G., Rennie, J. L. (2010). Disciplinary versus Integrated Curriculum: The challenge for school science. In: Barry Fraser, Ken Tobin and Campbell McRobbie (Eds.). Second International Handbook of Science Education. London: Springer.
- Водинелић, В. (1985). Криминалистика – откривање и доказивање I том [Criminalistics: detection and proof]. Скопље: Факултет за безбедност.

TOWARDS A TRANSDISCIPLINARY APPROACH IN THE STUDY AND CONTROL OF CRIME

Miodrag Simović¹, Mile Šikman²

¹The Constitutional Court of BiH; University of Banja Luka, Faculty of Law, Banja Luka, Bosnia and Herzegovina

²Ministry of Internal Affairs of the Republic of Srpska; University of Banja Luka, Faculty of Law, Banja Luka, Bosnia and Herzegovina

Summary

Crime, as a phenomenon, is extremely complex because its execution is influenced by numerous factors. Therefore, it requires a multidisciplinary approach in order to adequately

understand and thus carry out its prevention by applying adequate measures. Some crimes such as terrorism, organized crime and corruption are even greater in their social danger because they pose a threat to international peace and security. Therefore, the subject of this paper is to observe crime, especially terrorism, organized crime and corruption from the criminal-political, criminological, criminal substantive, criminal procedural law, criminalistic and penal aspects with the goal of overcoming particular knowledge and creating comprehensive knowledge for a more efficient fight. Each of the mentioned criminal sciences should clarify crime from its aspect, but it is necessary to integrate all that individual knowledge in order to increase the safety of citizens.